12.2. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження

Коротка вижимка для ЄДКІ: приблизно 10% вихідного матеріалу, але збережені ключові підстави, суб'єкти, строки, алгоритми та типові тестові пастки.

1. Поняття, система і загальні правила - ст. 131-132 КПК

Заходи забезпечення кримінального провадження - це процесуальні заходи примусового або обмежувального характеру для досягнення дієвості кримінального провадження. Вони можуть обмежувати свободу, право власності, спеціальні права, право обіймати посаду та інші права.

До системи належать: виклик і привід; грошове стягнення; тимчасове обмеження спеціального права; відсторонення від посади; тимчасове відсторонення судді; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання; запобіжні заходи.

Запобіжні заходи - лише один вид заходів забезпечення, а не тотожне поняття.

Загальне правило: захід застосовується за ухвалою слідчого судді або суду, крім прямих винятків КПК.

Три умови ст. 132: обґрунтована підозра + виправданість втручання у права + реальна досяжність процесуальної мети.

Втручання має бути необхідним і пропорційним; якщо мету можна досягти менш обтяжливим способом, слід обрати його.

2. Виклик - ст. 133-139 КПК

Виклик може здійснюватися повісткою, поштою, електронною поштою, факсом, телефоном, телеграмою, а за умов КПК - через ЄСІТС.

Загальний строк: особу повідомляють не пізніше ніж за 3 дні до явки. Якщо процесуальний строк не дозволяє - якнайшвидше, але з достатнім часом для підготовки й прибуття.

Належне підтвердження: розписка, відеозапис вручення, інші достовірні дані; для звичайної електронної пошти важливе підтвердження отримання.

Поважні причини: затримання/тримання під вартою, непереборна сила, військові події, відрядження, тяжка хвороба, смерть близької особи, несвоєчасне отримання повістки та інші об'єктивні обставини.

Наслідки неявки можливі лише за формулою: належний виклик + неявка + немає поважної причини/не повідомлено → грошове стягнення, а у визначених випадках - привід та інші наслідки.

3. Привід - ст. 140-143 КПК

Привід - примусове супроводження особи до місця виклику у визначений час. Рішення завжди приймається ухвалою слідчого судді або суду.

Може застосовуватися лише до: підозрюваного, обвинуваченого, свідка.

До свідка привід не застосовується, зокрема, якщо це неповнолітній, вагітна, особа з інвалідністю I-II групи, особа, яка одноосібно виховує малолітню дитину/дитину з інвалідністю, або особа, яку не можна допитувати як свідка.

Привід = належний виклик → неявка без поважної причини → ухвала → примусове супроводження.

Привід ≠ затримання: привід має вузьку мету доставити особу, а не тримати її під вартою.

4. Грошове стягнення - ст. 144-147 КПК

Грошове стягнення - процесуальний захід за невиконання учасником процесуального обов'язку; накладається лише ухвалою слідчого судді або суду.

За неявку: слідчий/прокурор → 0,25-0,5 ПМ; слідчий суддя/суд → 0,5-2 ПМ.

На досудовому розслідуванні клопотання розглядається не пізніше 3 днів; у судовому провадженні - негайно.

Особа, на яку стягнення накладено за її відсутності, може просити скасування за ст. 147 КПК, доводячи відсутність підстав або наявність поважних причин.

Грошове стягнення і привід - різні заходи та за наявності підстав можуть поєднуватися.

5. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом - ст. 148-153 КПК

Застосовується до підозрюваного. Може стосуватися: права керування транспортним засобом або судном; полювання; підприємницької діяльності; володіння та носіння зброї.

Мета: припинити/запобігти правопорушенню, перешкоджанню провадженню або забезпечити відшкодування шкоди.

Строки: вилучили документ → 2 дні на звернення до суду; розгляд → до 3 днів; обмеження → до 2 місяців.

Продовження ініціює лише прокурор; треба довести, що підстави збереглися і мету не вдалося досягти іншим способом.

Вилучення документа ≠ обмеження права. Саме право обмежує слідчий суддя.

6. Відсторонення від посади - ст. 154-158 КПК

Застосовується до підозрюваного або обвинуваченого у злочині, якщо перебування на посаді створює ризик продовження протиправної поведінки, знищення/підроблення доказів, впливу на учасників або іншого перешкоджання.

Строк: до 2 місяців. Розгляд клопотання: до 3 днів.

Продовження - за клопотанням прокурора і лише якщо підстави зберігаються та мету не можна було досягти інакше.

Щодо осіб, яких призначає Президент України, рішення приймає Президент за клопотанням прокурора; Директор НАБУ - спеціальний виняток: слідчий суддя за вмотивованим клопотанням Генерального прокурора.

7. Тимчасовий доступ до речей і документів - ст. 159-166 КПК

Тимчасовий доступ = можливість ознайомитися, зробити копії, а якщо прямо дозволено ухвалою - вилучити речі/документи.

Підстава: конкретні речі/документи + конкретний володілець + істотне значення для провадження + ухвала.

Сторона захисту також може ініціювати тимчасовий доступ.

Заборона і охоронювана таємниця

Ст. 161: абсолютна заборона доступу до комунікації між захисником і клієнтом у зв'язку з правовою допомогою та доданих до неї об'єктів.

Ст. 162: охоронювана законом таємниця - журналістське джерело, лікарська, нотаріальна, комерційна, банківська, особисте листування, телекомунікаційні дані, персональні дані, державна таємниця, фінмоніторинг, професійна таємниця ринків капіталу. Доступ можливий, але потрібно додатково довести неможливість отримати відомості іншим способом.

Ст. 161 = доступ заборонений. Ст. 162 = доступ можливий за посиленими умовами.

Невиконання ухвали про доступ не дозволяє одразу провести обшук: потрібне нове клопотання і окрема ухвала за ст. 166 КПК.

Тимчасовий доступ = надання; обшук = примусове відшукання.

8. Тимчасове вилучення майна - ст. 167-169 КПК

Тимчасове вилучення - фактичне короткострокове позбавлення можливості володіти, користуватися і розпоряджатися майном до арешту або повернення.

Можливе, зокрема, при законному затриманні, обшуку або огляді. Вилучене майно повинно мати передбачений ст. 167 зв'язок із кримінальним правопорушенням.

Строки: загальне правило - клопотання про арешт не пізніше наступного робочого дня; якщо вилучено під час обшуку/огляду за ухвалою - 48 годин; суд має постановити ухвалу про арешт не пізніше 72 годин від надходження клопотання.

Пропуск строків → майно негайно повертається.

Тимчасове вилучення ≠ арешт ≠ конфіскація.

9. Арешт майна - ст. 170-174 КПК

Арешт майна - тимчасове судове обмеження права відчуження, розпорядження та/або користування.

4 цілі: збереження речових доказів; спеціальна конфіскація; конфіскація як покарання/захід щодо юридичної особи; відшкодування шкоди або стягнення неправомірної вигоди.

Може охоплювати рухоме/нерухоме майно, готівку, безготівкові кошти, цінні папери, майнові та корпоративні права, віртуальні активи.

Майно третьої особи може бути арештоване за наявності конкретної правової підстави. Добросовісного набувача за загальним правилом не арештовують, крім арешту для збереження речових доказів.

Суд перевіряє: правова підстава + необхідність + ризики + співрозмірність + наслідки для власника. Застосовується найменш обтяжливий достатній спосіб.

Скасування арешту: якщо відпала потреба або арешт був необґрунтований; клопотання розглядається до 3 днів.

При закритті провадження арешт за загальним правилом скасовується, якщо майно не підлягає спеціальній конфіскації.

10. Запобіжні заходи - ст. 176-178 КПК

Система: особисте зобов'язання → особиста порука → застава → домашній арешт → тримання під вартою. Затримання є тимчасовим запобіжним заходом.

Підстава: обґрунтована підозра + хоча б один реальний ризик ст. 177.

5 ризиків: переховування; знищення/спотворення доказів; незаконний вплив; інше перешкоджання; нове або продовжене кримінальне правопорушення.

Суворіший захід застосовується лише тоді, коли більш м'який не здатний нейтралізувати доведений ризик.

Ст. 178: додатково враховуються вагомість доказів, тяжкість покарання, вік/здоров'я, соціальні зв'язки, робота/навчання, репутація, майновий стан, судимості, попередня поведінка, шкода/дохід та інші обставини.

11. Основні запобіжні заходи і строки

Захід	Ключове правило
Особисте зобов'язання	Найм'якший; обов'язки за ст. 194
Особиста порука	Письмова порука осіб, які заслуговують на довіру
Застава	Вносить особа або заставодавець; невиконання обов'язків → звернення в дохід держави
Домашній арешт	До 2 міс. одна ухвала; сукупно на досудовому - до 6 міс.
Тримання під вартою	Винятковий; одна ухвала до 60 днів; сукупно 6 міс. для нетяжкого, 12 міс. для тяжкого/особливо тяжкого

12. Застава

Загальні межі: нетяжкий злочин - 1-20 ПМ; тяжкий - 20-80 ПМ; особливо тяжкий - 80-300 ПМ. У виключних випадках щодо тяжкого/особливо тяжкого злочину розмір може перевищувати верхню межу.

Якщо особа не перебуває під вартою, застава має бути внесена не пізніше 5 днів з дня обрання, але може бути внесена й пізніше, якщо захід до того не змінено.

Застава має бути достатньою, але не завідомо непомірною.

13. Тримання під вартою

Це винятковий запобіжний захід. Загальне правило: прокурор повинен довести, що жоден більш м'який захід не здатний запобігти ризикам ст. 177.

При обранні тримання під вартою суд за загальним правилом визначає заставу, але ч. 4 ст. 183 містить випадки, коли заставу можна не визначати.

Тяжкість злочину + ризик ≠ автоматичне тримання під вартою.

14. Затримання без ухвали і з метою приводу

Ст. 208 КПК - без ухвали

Уповноважена службова особа може затримати без ухвали лише за прямо визначених підстав, зокрема коли особу застали під час злочину/замаху або безпосередньо після злочину очевидні ознаки вказують, що саме вона щойно його вчинила.

Ст. 208: не пізніше 60 годин - звільнити або доставити до суду; 72 години - абсолютна гранична межа.

Ст. 188-191 КПК - затримання з метою приводу

Здійснюється за попередньою ухвалою для доставлення підозрюваного/обвинуваченого на розгляд питання про тримання під вартою.

Після такого затримання: до 36 годин - звільнити або доставити до суду.

Якщо в ухвалі не зазначено строк її дії, вона втрачає силу через 6 місяців; також - після приводу, добровільної явки або відкликання прокурором.

Привід за ст. 140 ≠ затримання з метою приводу за ст. 188-191 ≠ затримання без ухвали за ст. 208.

15. Фінальна таблиця строків для ЄДКІ

Ситуація	Строк
Виклик	загалом не пізніше 3 днів до явки
Привід - розгляд клопотання на досудовому	у день надходження
Грошове стягнення - досудове	до 3 днів
Обмеження спецправа: звернення після вилучення документа	до 2 днів
Обмеження спецправа: розгляд	до 3 днів
Обмеження спецправа	до 2 місяців
Відсторонення від посади	до 2 місяців; розгляд до 3 днів
Тимчасово вилучене майно: загальний строк на арешт	наступний робочий день
Вилучення під час обшуку/огляду за ухвалою	48 годин
Ухвала про арешт тимчасово вилученого майна	до 72 годин від надходження клопотання
Скасування арешту	до 3 днів
Розгляд запобіжного заходу	невідкладно, але не пізніше 72 годин
Домашній арешт	до 2 міс.; сукупно до 6 міс.
Тримання під вартою	ухвала до 60 днів; сукупно 6/12 міс.
Затримання без ухвали	60 год до суду; максимум 72 год
Затримання з метою приводу	36 год до суду

Найкоротша формула теми: будь-який захід = законна мета + належна підстава + компетентний суб'єкт + пропорційність + визначений строк + судовий контроль, якщо його вимагає КПК.